

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาพิธีกรรมบวงสรวงผีบรรพบุรุษของหมอลำผีฟ้า บ้านโนนทอง ตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับไว้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการประกอบพิธีกรรมบวงสรวงผีบรรพบุรุษของหมอลำผีฟ้า บ้านโนนทอง ตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อวิเคราะห์ทำนองลำ และการบรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรมบวงสรวงผีบรรพบุรุษของหมอลำผีฟ้า บ้านโนนทอง ตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

ขอบเขตของการวิจัย

- 1 การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะ การประกอบพิธีกรรมบวงสรวงบูชาผีบรรพบุรุษของหมอลำผีฟ้า นายบุญหนา เทพท่า บ้านโนนทอง ตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
2. การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์เฉพาะทำนองกลอนลำ และการบรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรมบวงสรวงบูชาผีบรรพบุรุษของหมอลำผีฟ้า นายบุญหนา เทพท่า บ้านโนนทอง ตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ทราบถึงพิธีกรรมบวงสรวงผีบรรพบุรุษของหมอลำผีฟ้าบ้านโนนทอง ตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อให้ทราบถึงทำนองลำและการบรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรมบวงสรวงผีบรรพบุรุษของหมอลำผีฟ้า บ้านโนนทอง ตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

วิธีดำเนินการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดแนวทางวิธีการดำเนินการศึกษาตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล
  - 1.1 ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ที่เกี่ยวกับสภาพทั่วไปชุมชนหมู่บ้านโนนทอง ตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ ลักษณะที่ตั้ง ประวัติความเป็นมา จำนวนประชากร การศึกษา

ศาสนา ภาษา อาชีพ สภาพเศรษฐกิจและความเป็นอยู่สาธารณูปโภค

1.2 ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ความรู้พื้นฐานด้านดนตรีพื้นบ้าน
อีสานโดยเฉพาะแคน องค์ประกอบของแคน ลักษณะการบรรเลง และโอกาสที่ใช้ในการบรรเลง

1.3 ข้อมูลจากภาคสนามด้วยวิธีการสังเกต โดยไม่มีส่วนร่วม ในการประกอบ
พิธีกรรมและเก็บข้อมูล โดยเฉพาะการลำและการเป่าแคนประกอบพิธีกรรม โดยการใช้เครื่องมือและ
อุปกรณ์ในการดำเนินการ ดังต่อไปนี้คือ เครื่องบันทึกเสียง แลบบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ วีดิทัศน์
แบบสัมผัสภาพ สุ่มจดบันทึก

2. ชั้นศึกษาข้อมูล

ดำเนินการศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิชาการ และการเก็บข้อมูลภาคสนาม และนำมาเรียบ
เรียงลำดับเนื้อหาสาระ ดังนี้

2.1 ศึกษาองค์ประกอบพิธีกรรมบวงสรวงบูชาผีบรรพบุรุษของหมอลำผีฟ้า ได้แก่
รูปแบบการจัดเครื่องเช่นไหว้ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม ทำนองลำ
และการเป่าแคนประกอบพิธีกรรม โดยข้อมูลที่ได้ จะนำมาศึกษาเปรียบเทียบ ลำดับเนื้อหาสาระและ
จัดทำให้เป็นหมวดหมู่ พร้อมกับเรียบเรียงขั้นตอนให้เป็นระเบียบและสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง

2.2 ศึกษาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม คือ ศึกษารูปแบบการจัดเครื่องเช่นไหว้
ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม โดยถอดข้อมูลจากภาพนิ่ง และภาพจากวีดิทัศน์ แล้วบันทึกเป็นลาย
ลักษณ์อักษร และศึกษาทำนองลำและลายแคนที่ใช้ประกอบพิธีกรรม โดยถอดข้อมูลจากเทป
บันทึกเสียง ออกมาแล้วบันทึกเป็นโน้ตสากล

3. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม และข้อมูลจากเอกสาร
งานวิชาการเป็นหลัก โดยมีรายละเอียดของการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

3.1 ศึกษาเกี่ยวกับพิธีกรรมบวงสรวงบูชาผีบรรพบุรุษของหมอลำผีฟ้า นายบุญหนา เทพ
ท่า บ้านโนนทอง ตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

3.1.1 ศึกษาเกี่ยวกับ ดนตรีที่บรรเลงประกอบพิธีกรรม โดย ศึกษาประวัติ

ความเป็นมา วัสดุที่ใช้ทำ ขนาด รูปทรง ระดับเสียง วิธีการบรรเลง โอกาสในการบรรเลง

3.1.2 ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการจัดเครื่องเช่นไหว้ประกอบพิธีกรรม

3.1.3 ศึกษาเกี่ยวกับขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม

3.2 วิเคราะห์รูปแบบ โครงสร้างของทำนองลำและการบรรเลงดนตรีประกอบ

พิธีกรรม ตามองค์ประกอบทางดนตรีดังนี้

3.2.1. ลักษณะของเสียง

- ความดัง-เบา

- การถ่ายทอดความรู้สู่เด็ก
- 3.2.2 รูปพรรณหรือพื้นผิว
- 3.2.3 รูปแบบของการลำและการบรรเลงดนตรี
- 3.2.4 ทำนองของการลำและการบรรเลงดนตรี
  - จังหวะทำนอง
  - ทิศทางของทำนอง การเคลื่อนที่ของทำนอง
  - โน้ตตกแต่งในทำนอง
  - การขึ้นต้นและการจบ
  - ช่วงกว้างของเสียง
  - กระสวนจังหวะ
- 3.2.5 บันไดเสียง

สรุปผล

การศึกษา พิธีกรรมบวงสรวงผีบรรพบุรุษของหมอลำผีฟ้า บ้านโนนทอง ตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ได้สรุปตามประเด็นต่อไปนี้

1. ศึกษาเกี่ยวกับพิธีกรรมบวงสรวงผีบรรพบุรุษของหมอลำผีฟ้า นายบุญหนา เทพท่า บ้านโนนทอง ตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
  - 1.1 คนตรีที่บรรเลงประกอบพิธีกรรม
    - 1.1.1 ประวัติความเป็นมาของแคน ใครเป็นผู้ประดิษฐ์แคนขึ้นมานั้น ไม่ไม่มีหลักฐานยืนยันได้ แต่มีเพียงตำนานที่เล่าขานกันสืบต่อมา ว่ามีหญิงหม้ายคนหนึ่งได้ติดตามนายพรานเข้าไปในป่า นางได้ยินเสียง “นกกการเวก” ร้องไพเราะ นางจึงได้มาประดิษฐ์ดัดแปลงเป็นเครื่องเป่าชนิดหนึ่ง ดูดั่งเสียงนกกการเวก จากนั้นนางจึงไปทูลเกล้าถวายและได้เป่าให้ พระเจ้าปเสนทิโกศลฟัง เมื่อฟังทรงมีความพึงพอใจอย่างมาก ทรงตั้งชื่อเครื่องดนตรีชนิดนี้ว่า “แคน” และยังมีการบันทึกว่า “แคน” คือเครื่องดนตรีโบราณของไทย ตั้งแต่สมัยอาณาจักรขอมในยุคน่านเจ้า เพราะว่าได้มีการค้นพบเครื่องดนตรีชนิดนี้ในแถบ มณฑลยูนนาน และยังเชื่อกันว่า แคนเป็นเครื่องดนตรีที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 2,000 ปีขึ้นไป
    - 1.1.2 ประวัติความเป็นมาของแคน ใครเป็นผู้ประดิษฐ์แคนขึ้นมานั้น ไม่ไม่มีหลักฐานยืนยันได้ แต่มีเพียงตำนานที่เล่าขานกันสืบต่อมา ว่ามีหญิงหม้ายคนหนึ่งได้ติดตามนายพรานเข้าไปในป่า นางได้ยินเสียง “นกกการเวก” ร้องไพเราะ นางจึงได้มาประดิษฐ์ดัดแปลงเป็นเครื่องเป่าชนิดหนึ่ง ดูดั่งเสียงนกกการเวก จากนั้นนางจึงไปทูลเกล้าถวายและได้เป่าให้ พระเจ้าปเสนทิโกศลฟัง เมื่อฟังทรงมีความพึงพอใจอย่างมาก ทรงตั้งชื่อเครื่องดนตรีชนิดนี้ว่า “แคน” และยังมีการบันทึกว่า “แคน” คือเครื่องดนตรีโบราณของไทย ตั้งแต่สมัยอาณาจักรขอมในยุคน่านเจ้า เพราะว่าได้มีการค้นพบเครื่องดนตรีชนิดนี้ในแถบ มณฑลยูนนาน และยังเชื่อกันว่า แคนเป็นเครื่องดนตรีที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 2,000 ปีขึ้นไป
    - 1.1.3 ประเภทแคนที่เป่าประกอบพิธีกรรม คือ แคนแปด ลักษณะมีลูกแคน 8 คู่ มีระดับเสียง 7 เสียง คือ ต ร ม ฟ ช ล ท
    - 1.1.4 วัสดุที่ใช้ทำ รูปทรง ขนาด ของแคนแปด
      - 1.1.4.1 ลูกแคน คือ ไม้ตระกูลไผ่ ที่ชาวอีสานเรียกว่าไม้ไผ่เสี้ย ภาค

กลางและทางเหนือเรียกไม้ซาง ขนาดเท่านิ้วหัวแม่มือ นิ้วชี้และนิ้วนางตามลำดับ คัดให้ตรงขนาดยาว ตั้งแต่ 100 เซนติเมตร ทุกลำทะลุข้อออก เพื่อให้ลมผ่าน ฟังลั่น ห่างจากปลายข้างบนประมาณ 68 เซนติเมตร โดยบริเวณนั้นบากเป็นช่องสี่เหลี่ยมสองช่อง ห่างหรือใกล้กัน ตามลักษณะของระดับเสียง ตรงกลางจะเจาะรูกลมเล็กๆ เรียกว่า รูนับ

1.1.4.2 เต้าแคน นิยมใช้ไม้ประคูด่วนที่เป็นราก มีลักษณะกลมเป็น กระเปาะ เจาะรูกลม มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เซนติเมตร ที่หัวเต้า เพื่อใช้ปากเป่าให้ลมผ่านลิ้นแคน ทุกลิ้น

1.1.4.3 ลิ้นแคน โดยมากใช้โลหะผสมระหว่างทองแดงกับเงิน ถ้า ยาวประมาณ 3 เซนติเมตร กว้างประมาณ 1 เซนติเมตร หนาเพียง 2 มิลลิเมตร

1.1.4.4 จี๋สูต ได้จากรังของแมลงชนิดหนึ่ง เรียกว่า แมลงจี๋สูตหรือ แมงน้อย คุณสมบัติของจี๋สูตชนิดนี้คือเหนียว ไม่ติดมือ และไม่แห้งกรอบ จี๋สูตใช้ฝักช่องว่างระหว่าง ลูกแคนกับเต้า เพื่อไม่ให้ลมที่ผ่านเข้าทางปากรั่วไหลออกจากเต้าแคน

1.1.4.5 ไม้กั้น ทำจากไม้ไผ่ เหลาเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยม กว้างประมาณ 1 เซนติเมตร หนาประมาณ 1 เซนติเมตร และยาวประมาณ 10 เซนติเมตร ใช้กั้นระหว่างลูกแคนแพะซ้าย กับแพะขวา จะมีอยู่ 3 จุดคือ ด้านล่าง 1 จุด ตรงกลางแถวๆปลายของลูกแคนที่สั้นที่สุด 1 จุด และด้านบน ตรงปลายของลูกแคนที่ยาวที่สุดอีก 1 จุด

1.1.4.6 เชือกมัด ใช้ เกรือหญ้านาง เป็นเชือกมัดแคนจะมีอยู่ 3 จุด

1.1.5 ระดับเสียง วิธีการบรรเลง ประกอบพิธีกรรม คือ ลายใหญ่ ซึ่ง หมายถึง ทำนองที่อยู่ในบันไดเสียงทุ่มต่ำ ภาษาไทย-ลาว เรียกเสียงทุ่มต่ำว่า เสียงใหญ่ มีเสียง ลา (บันไดเสียง A Minor) เป็นเสียงหลัก ใช้โน้ตในทำนองได้เพียง 5 โน้ตคือ ล ด ร ม ซ ใช้เสียงลา และ เสียง มี เป็นเสียง ประสานอื่น หรือเสียง Drone ตลอด จะเอาจี๋สูตก้อนเล็กๆ อุดที่รูของ เสียงลาเสียงมี เรียกว่าเสียงเสพ

1.1.6 โอกาสในการบรรเลง ประกอบพิธีกรรมของหมอลำผีฟ้า นายบุญหนา เทพทำ นั้นมีอยู่ 2 พิธีกรรม คือ

1.1.6.1. การเป่าแคนประกอบพิธีกรรมลำผีฟ้าเพื่อรักษาผู้เจ็บป่วย ซึ่ง ไม่ได้กำหนด วัน เวลา และสถานที่ แล้วแต่โอกาสในการขอร้องจากญาติของผู้เจ็บป่วย ให้ไปรักษา พบว่า ปี พ.ศ. 2517 ถึง 2525 ได้มีการประกอบพิธีกรรมปีละ 8 ถึง 10 ครั้ง ปัจจุบันนี้ ปีหนึ่งๆอาจจะแคะมี ครั้งเดียวหรือไม่มีเลย

1.1.6.2. การเป่าแคนประกอบพิธีกรรมบวงสรวงผีบรรพบุรุษของ หมอลำผีฟ้า นายบุญหนา เทพทำ จะประกอบพิธีกรรมขึ้นใน วันข้างขึ้นเดือน 6 ของของทุกปีและต้อง ตรงวันจันทร์ กล่าวคือ ในปีหนึ่งจะประกอบพิธีกรรมครั้งเดียว

ผลจากการศึกษา วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับแคนที่ใช้ประกอบพิธีกรรม พบว่า แคนเป็นเครื่อง

ดนตรีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ซึ่งได้มีการสืบทอดกันมาช้านาน ไม่สามารถยืนยันได้ว่าเกิดในยุคใดสมัยใด แคนที่ใช้ประกอบพิธีกรรมนั้น มีพื้นฐานมาจากความเชื่อ ความเคารพบูชาในผีแถน ผีบรรพบุรุษ ตามระบบความเชื่อของหมอลำผีฟ้าและบริวารผีฟ้า ซึ่งมีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และยังคงรักษาวัฒนธรรมไว้อย่างเคร่งครัด จุดประสงค์หลักของแคนจะใช้ประกอบพิธีกรรมบวงสรวงผีบรรพบุรุษเป็น

การถ่ายทอดแคนที่เป่าประกอบพิธีกรรมนั้น ใช้วิธีถ่ายทอดด้วยวิธีปากเปล่า สืบทอดต่อกันมารุ่นสู่รุ่น ไม่มีการบันทึกโน้ตหรือเป็นลายลักษณ์อักษร

ผลจากการศึกษา เกี่ยวกับนักดนตรี (หมอแคน) พบว่า ปัจจุบันในหมู่บ้านโนนทอง มีหมอแคน หนาย ไวมাত্র เพียงคนเดียว ที่เป่าประกอบพิธีกรรม ดังนั้น หมอแคนจึงมีความสำคัญมาก ซึ่งชาวผีฟ้ามีความเชื่อว่า หมอแคน คือหมอม้า เป็นตัวแทนที่ไปรับผีแถนลงมาจากฟ้าสู่พิธีกรรม

1.2 รูปแบบการจัดเครื่องเช่นไหว้ประกอบพิธีกรรมซึ่ง มีการจัดเครื่องเช่นไหว้ดังต่อไปนี้

1.2.1 เครื่องเช่นไหว้ประเภทขันซ์ 5 ประกอบไปด้วย

- เทียนเล็ก	10	เล่ม (5 คู่)
- ดอกลิลาวดี ดอกตูม	10	ดอก (5 คู่)
- ดอกลิลาวดี ดอกบาน	10	ดอก (5 คู่)
- ขันหรือจาน	1	ใบ

เบญจขันซ์ หรือขันซ์ 5 หมายถึง กองแห่งรูปธรรมและนามธรรมห้าหมวดที่ประชุมกันเข้าเป็นชีวิต ซึ่งประกอบไปด้วย

1.2.1.1 รูปขันซ์ คือ ส่วนประกอบฝ่ายรูปธรรมทั้งหมด

1.2.1.2 เวทนาขันซ์ คือ ส่วนที่เป็นการเสวยรสอารมณ์ ความรู้สึก

1.2.1.3 สัญญาขันซ์ คือ ส่วนที่เป็นความกำหนดหมายให้จำอารมณ์นั้น ๆ ได้ ความกำหนดได้หมายรู้ในอารมณ์ 6 เช่น เสียง รูป กลิ่น รส ร้อน ดีใจ

1.2.1.4 สังขารขันซ์ คือ ส่วนที่เป็นความปรุงแต่ง สภาพที่ปรุงแต่งจิตให้ดีหรือชั่วหรือเป็นกลาง ที่ปรุงแต่งคุณภาพของจิต ให้เป็นกุศล อกุศล อพยากฤต

1.2.1.5 วิญญาณขันซ์ คือ ส่วนที่เป็นความรู้แจ้งอารมณ์ เมื่อสัมผัสกับรูปแล้ว ก็ติดต่อสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องถึงประสาทเข้ามาหาใจ แล้วใจก็รับเอามาเป็นอารมณ์

1.2.2 เครื่องเช่นไหว้ประเภทขัน 8 ประกอบไปด้วย

- เทียนใหญ่	4	เล่ม (2 คู่)
- ดอกลิลาวดี ดอกตูม	16	ดอก (8 คู่)
- ดอกลิลาวดี ดอกบาน	ร้อยเป็นพวง 4 พวง	พวงละ 4 ดอก

- ชั้นหรือชาม 1 ใบ

ชาวอีสาน ได้เรียกดอกลิลาวดี หรือดอกลิ้นทม ว่า “ดอกจำปาลาว” ในสมัยก่อนนั้นไม่นิยมปลูกไว้ในบริเวณบ้าน แต่มักปลูกไว้ในป่าหรือป่าช้า ซึ่งเป็นความเชื่อที่ว่าปลูกไว้ให้ผีบรรพบุรุษได้ชื่นชมกับความสวยงาม จากเหตุผลดังกล่าว จึงมีการนำเอา ดอกลิลาวดี หรือ ดอกจำปาลาว มาเป็นเครื่องเซ่นไหว้ในการประกอบพิธีกรรมบวงสรวงผีบรรพบุรุษของหมอลำผีฟ้า

1.2.2.1 ดอกลิลาวดี ดอกตูม 16 ดอก ใช้บวงสรวง ผีบรรพบุรุษ

1.2.2.2 ดอกลิลาวดี ดอกบาน 16 ดอก ร้อยเป็นพวง 4 พวง พวงละ 4 ดอก ใช้บวงสรวง ผีแถน บริวารผีฟ้า ซึ่งได้แก่ แม่นางมาตรีฟ้า แม่นางสุทธรรมา แม่นางสุจิตรา แม่นางสุนันทา พ่อคำลือชา

1.2.2.3 เทียนใหญ่ 4 เล่ม ใช้บวงสรวง ผีแถน โดยชาวอีสานมีความเชื่อเกี่ยวกับธาตุทั้ง 4 ประกอบด้วยธาตุ ดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งถือว่าเป็นจุดกำเนิดชีวิตมนุษย์ รวมทั้ง ยังมีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม คือการเวียนว่ายตายเกิดของสรรพสัตว์และชีวิตมนุษย์

1.3 ขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม

มีขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมอยู่ 3 วัน ดังต่อไปนี้

1.3.1 วันปงพาคายใหญ่ พิธีกรรมจะต้องเริ่มขึ้นก่อนเวลา 18.00 น. ในวันข้างขึ้นเดือน 6 ของทุกปี และต้องตรงกับวันอาทิตย์ พาคายใหญ่ประกอบไปด้วย

- ถาดพาคาย

- ผ้าขาวรองถาดพาคาย

- ขี้ผึ้ง

- เงินฮาง

- เงินเหรียญบาทเก่าๆ 1 เหรียญ

- ดอกลิลาวดีบาน 8 ดอก

- เทียนใหญ่ 4 เล่ม

- เทียนเล็ก 5 คู่

การปงพาคายใหญ่ บอกกล่าวขอเชิญ ผีแถน ผีฟ้า ผิดที่เป็นบริวารผีฟ้าทั้งหลาย ให้รับทราบไว้ด้วยว่า ในวันพรุ่งนี้จะมีการประกอบพิธีกรรมบวงสรวง

1.3.2 วันประกอบพิธีกรรม เข้าตู่ประมาณ 05.00 น. ในวันข้างขึ้นเดือน 6 ของทุกปี และต้องตรงกับวันจันทร์ เข้าตู่ประมาณ 05.00 น. นายบุญหนา ได้ทำพิธีผูกแขนให้ชาวบ้าน และช่วยบนบานให้ ปราศจากภัยอันตรายทั้งปวง และรับประทานอาหารร่วมกัน หลังจากเสร็จจากพิธีการผูกแขน และรับประทานอาหารร่วมกันแล้ว ก็ได้เวลาเริ่มการประกอบพิธีกรรมบวงสรวงผีบรรพบุรุษ

2. วิเคราะห์รูปแบบโครงสร้างของทำนองลำ และการบรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรมวงสร้าง ศีบรรพบุรุษของหมอลำที่ฟ้านายบุญหนา เทพท่า บ้านโนนทอง ตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ จังหวัด มหาสารคาม

2.1 การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบโครงสร้างทำนองลำ สรุปตามองค์ประกอบทางดนตรี ดังนี้

2.1.1 ลักษณะของเสียง

2.1.1.1 ความดัง-เบา ความดัง จะอยู่ที่จังหวะตกของทุกพยางค์ ล้วน

ลักษณะของเสียงที่เกี่ยวกับความเบา นั้นไม่พบในทำนองลำ

2.1.1.2 การถ่ายทอดความรู้สึก เป็นการอ่อนหวาน เชื้อเชิญ ให้

ความรู้สึกลงถึงความเชื่อมั่น ความศรัทธา การเคารพบูชาอย่างเป็นที่สุด

2.1.2 รูปพรรณหรือพื้นผิว เป็นลักษณะที่เป็นแนวทำนองเดียว (Monophonic Texture)

2.1.3 รูปแบบของการลำ เป็นลักษณะทำนองเดียวแต่มีอยู่ 5 ท่อน คือ จะเป็น ทำนองหลักโดยจะลำซ้ำทำนองไปมา ไม่มีกำหนดความยาวที่แน่นอนแล้วแต่ จะมีลูกเอื้อนก่อนจบ ท่อนเหมือนกันทุกๆท่อน

2.1.4 ทำนอง

2.1.4.1 จังหวะทำนอง

- การโยงเสียงตัวโน้ต ที่มีระดับเสียงเดียวกัน (Tied note) พบว่า มีโน้ต C E G ซึ่งโน้ตที่อยู่ในบันไดเสียง A Minor

- การโยงเสียง โน้ตที่ต่างระดับกัน (Slur note) พบว่า การโยง โน้ตที่ต่างระดับส่วนมาก จะโยงจากคู่ 1 ไปยังคู่ 2 และคู่ 3 ซึ่งเป็นลูกเอื้อนในการลำ

2.1.4.2 ทิศทางและการเคลื่อนที่ของทำนอง

- การเคลื่อนที่แบบซ้ำทำนอง เสียงซ้ำกันที่พบมากที่สุดคือ

โน้ต C รองลงมาคือโน้ต E และ โน้ต G

- การเคลื่อนที่แบบเรียงตามขั้นบันได มีอยู่ 2 ประเภท

ประเภทเคลื่อนขึ้น พบว่ามี 3 เสียงเรียงกันขึ้นไปคือ CDE และประเภทเคลื่อนลง พบว่ามี 3 เสียงเรียง กันลงมาคือ CDE

- การเคลื่อนที่แบบกระโดดข้ามขั้น พบว่า ขั้นคู่ที่ไม่ปรากฏ ในการกระโดดข้ามขั้นคือ คู่ 8 โดยจะพบเพียงขั้นคู่ที่ กลมกลืน (Consonance) คือคู่ 3 ไมเนอร์ (Min. 3 rd) คู่ 3 เมเจอร์ (Maj. 3 rd) คู่ 4 เปอร์เฟกต์ (Per. 4 th) เปอร์เฟกต์ 5 (Per. 5 th) และคู่ 7 ไมเนอร์ (Min. 7 th)

- ทิศทางของทำนอง มีทิศทางของทำนองลำ พบว่าทำนองหลักจะมีลักษณะการเคลื่อนที่แบบคลื่น โดยมีทิศทางลาดลงในตอนท้ายของประโยค และจบลงด้วยโน้ตหลักของบันไดเสียง (Tonic)

2.1.4.3 โน้ตตกแต่งในทำนองลำ ลักษณะของทำนองลำ ที่เป็นเอกลักษณ์ โดยการใช้โน้ตตัวผ่าน (Passing Note) ไปสู่โน้ตตัวหลัก (Tonic)

2.1.4.4 การขึ้นต้นและการจบ พบว่า ทำนองลำมี 5 ท่อน โน้ตเสียงแรกที่ขึ้นต้นของแต่ละท่อนไม่ใช่โน้ตระดับเสียงเดียวกันกับโน้ตตัวสุดท้ายของแต่ละท่อนของบทลำ โน้ตตัวสุดท้ายจะจบลงด้วยโน้ตเสียงหลักของบันไดเสียง (Tonic) คือโน้ต A เหมือนกันทุกท่อน ซึ่งแสดงถึง การจบโดยสมบูรณ์ของแต่ละท่อนอย่างชัดเจน

2.1.4.5 ช่วงกว้างของเสียง พบว่า เสียงต่ำสุดและเสียงสูงสุดมีความห่างเท่ากับคู่ 7 โดยเสียงต่ำสุดคือ เสียงลา A ในตำแหน่งระหว่างบรรทัดเส้นที่ 2-3 โน้ต ของกุญแจซอล และระดับเสียงสูงสุดคือ เสียงโดสูง G ในตำแหน่งบนบรรทัดเส้นที่ 5 ของกุญแจเสียงซอล ซึ่งมีช่วงเสียง ดังนี้

2.1.4.6 กระสวนจังหวะ ลายแคน มีรูปแบบของกระสวนจังหวะแตกต่างกันออกไปแต่ที่พบรูปแบบกระสวนจังหวะมากที่สุดคือ รูปแบบที่ 17. ห้องที่ 23, 24, 25, 47, 86, 87, 88, 105, 106, 107, 108, 109, 124, 125 ซึ่งถือได้ว่าเป็นกระสวนจังหวะหลัก

2.1.5. บันไดเสียง ลักษณะโครงสร้างทางกลุ่มเสียงของทำนองลำ จะเป็นแบบ 5 เสียง (Pentatonic) ของบันไดเสียง A Minor โดยมีเสียง A C D E G ซึ่งไม่ปรากฏโน้ตเสียงอื่นในทำนองลำ

ผลการศึกษา วิเคราะห์รูปแบบโครงสร้างทำนองลำประกอบพิธีกรรมบวงสรวงผีบรรพบุรุษของหมอลำผีฟ้า พบว่า โครงสร้างหลักของทำนอง ประกอบด้วยกลุ่มโน้ตเสียงยาวสลับกับกลุ่มโน้ตเสียงสั้น มีทำนองซ้ำวนไปวนมา ผู้ลำสามารถดัดแปลงแนวทำนองได้ มีการจบโดยสมบูรณ์ของแต่ละท่อนอย่างชัดเจน มีการถ่ายทอดความรู้สึก เป็นการอ่อนนวย เชื้อเชิญ ให้ความรู้สึกถึงความเชื่อมั่น ความศรัทธา การเคารพบูชาอย่างเป็นที่สุด ไม่มีการประสานเสียง จึงไม่มีแบบแผนที่ตายตัวในการลำ แต่ทั้งนี้ต้องอยู่ในโครงสร้างหลักของทำนองลำเป็นสำคัญ ทั้งนี้เป็นลักษณะพิเศษที่เป็นเอกลักษณ์ในทำนองลำผีฟ้าของนายบุญหนา เทพท่า การวิเคราะห์ทำนองลำผีฟ้าโดยใช้หลักองค์ประกอบทางดนตรีสากล มีจุดประสงค์เพื่อจะก่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันเท่านั้น

2.2 การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบโครงสร้างลายแคน (ลายใหญ่) สรุปตามองค์ประกอบทางดนตรีดังนี้

2.2.1. ลักษณะของเสียง

2.2.1.1 ความดัง-เบา พบว่า ความดัง จะอยู่จังหวะตกทุกพยางค์ที่

ส่วนลักษณะของเสียงที่เกี่ยวกับความเบาหนักไม่พบในลายแคน

2.2.1.2 การถ่ายทอดความรู้สึก ความกระฉับกระเฉง สร้างความ
เชื่อมั่น ความศรัทธา

2.2.2. รูปพรรณหรือพื้นผิว เป็นลักษณะที่เป็นแนวทำนองเดียว (Monophonic
Texture) และมีเสียงประสาน (Drone) จะใช้เสียง ลาต่ำ และเสียง มี ทุกห้องเพลง ตั้งแต่ต้นจนจบ

2.2.3. รูปแบบของลายแคน เป็นลักษณะทำนองเดียว คือ จะมีทำนองหลักโดย
จะเป่าซ้ำทำนองไปมา ไม่มีกำหนดความยาวที่แน่นอนแล้วแต่

2.2.4. ทำนองของลายแคน

2.2.4.1 จังหวะทำนอง

2.2.4.1.1 การ โยงเสียงตัวโน้ต ที่มีระดับเสียงเดียวกัน (Tied
note) ไม่ปรากฏอยู่ในห้องเพลง

2.2.4.1.2 การ โยงเสียงตัวโน้ต ที่มีเสียงต่างระดับเสียงกัน
(Slur note) ไม่ปรากฏอยู่ในห้องเพลง

2.2.4.2 ทิศทางการเคลื่อนที่ของลายแคน มีการวิเคราะห์ทิศทางการ
เคลื่อนที่ลายแคน 3 ประการ ดังนี้

2.2.4.2.1 การเคลื่อนที่แบบซ้ำทำนอง โน้ตในทำนองหลักไม่
ปรากฏการเคลื่อนที่แบบซ้ำทำนอง แต่มีการเคลื่อนที่ซ้ำของทำนองในเสียงประสาน (Drone) ของทุก
ห้องเพลง คือเสียงคู่ 1 (A) กับเสียงคู่ 5 (E) ของคอร์ด A Minor

2.2.4.2.2 การเคลื่อนที่แบบเรียงตามขั้นบันได มีอยู่ 2
ประเภท คือ ประเภทเคลื่อนที่ขึ้น พบว่ามี 3 เสียงเรียงกันขึ้นไปคือ C D E และประเภทเคลื่อนที่ลง
พบว่ามี 3 เสียงเรียงกันลงมาคือ E D C

2.2.4.2.3 การเคลื่อนที่แบบกระโดดข้ามขั้น พบว่า ขั้นคู่ที่ไม่
ปรากฏในการกระโดดข้ามขั้นคือ คู่ 8 โดยจะพบเพียงขั้นคู่ 3 เมเจอร์ (Maj. 3 th) คู่ 3 ไมเนอร์ (Min. 3
rd) คู่ 4 เปอร์เฟกต์ (Per. 4 th) เปอร์เฟกต์ 5 (Per. 5 th) และคู่ 7 ไมเนอร์ (Min. 7 th)

2.2.4.2.4 ทิศทางของทำนอง มีทิศทางของลายแคน พบว่า
ทำนองหลักจะมีลักษณะการเคลื่อนที่แบบคลื่น โดยมีทิศทางลาดลงในตอนท้ายของประโยค และจบลง
ด้วยโน้ตหลักของบันไดเสียง (Tonic) A Minor

2.2.4.3 โน้ตตกแต่งในลายแคน โดยการใช้โน้ตตัวผ่าน (Passing
Note) ไปสู่โน้ตตัวหลัก (Tonic)

2.2.4.4 การขึ้นต้นและการจบ พบว่า โน้ตเสียงแรกที่ขึ้นต้นคือโน้ต
เสียงหลัก และโน้ตตัวสุดท้ายก็เป็น โน้ตเสียงหลักของบันไดเสียง (Tonic) คือ โน้ต A

2.2.4.5 ช่วงกว้างของเสียง พบว่า ทำนองหลัก เสียงต่ำสุดและเสียงสูงสุดมีความห่างเท่ากับคู่ 8 โดยมีเสียงต่ำสุดคือ เสียงซอล G ในตำแหน่งเส้นที่ 2 ในตำแหน่ง โน้ต ของ กุญแจซอล และระดับเสียงสูงสุดคือ เสียงซอลสูง G ในตำแหน่งบนบรรทัดเส้นที่ 5 ของกุญแจเสียงซอล ส่วนเสียงประสาน (Drone) เสียงต่ำสุดและเสียงสูงสุดมีความห่างเท่ากับคู่ 5 โดยมีเสียงต่ำสุดคือ เสียงลา ต่ำ A ระดับเสียงสูงสุดคือ เสียงมี E ในตำแหน่ง โน้ต ของกุญแจซอล

2.2.4.6 กระสวนจังหวะ ทำนองถ้ามีรูปแบบของกระสวนจังหวะ แตกต่างกันไปแต่ที่พบรูปแบบกระสวนมากที่สุดมีอยู่ 2 รูปแบบ คือรูปแบบที่ 3. ห้องที่ 5, 6, 18, 19, 28, 29, 30, 32, 34, 35, 36, 37, 41, 42, 54, และ รูปแบบที่ 11. ห้องที่ 21, 22, 23, 24, 25, 44, 48, 50, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 68 ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นกระสวนจังหวะหลัก

2.2.5. บันไดเสียง ลักษณะโครงสร้างทางกลุ่มเสียงของทำนองลำ จะเป็นแบบ 5 เสียง (Pentatonic) ของบันไดเสียง A Minor โดยมีเสียง A C D E G ซึ่ง ไม่ปรากฏ โน้ตเสียงอื่นในลาย แคนเลย

ผลการศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบ โครงสร้างลายแคนประกอบพิธีกรรมบวงสรวง ผีบรรพบุรุษของหมอลำผีฟ้า นายบุญหนา เทพท่า ที่หมอแคนหนาย ไวมাত্র ได้เป่าประกอบพิธีกรรม พบว่า โครงสร้างหลักของลายแคน (ลายใหญ่) ประกอบด้วยกลุ่มโน้ตเสียงยาวสลับกับกลุ่มโน้ตเสียง ยาวเสียงสั้น มีทำนองซ้ำวนไปวนมา มีการเคลื่อนที่ของทำนองแบบกระโดดข้ามขึ้น จะพบการ เคลื่อนที่ของ ขึ้นคู่ที่ก่อให้เกิดเสียงกลมกลืน (Consonance) เช่น คู่ 3 เมเจอร์ คู่ 3 ไมเนอร์ คู่ 4 เพอร์ เฟค คู่ 5 เพอร์เฟค คู่ 6 เมเจอร์ และคู่ 6 ไมเนอร์ แต่ก็ยังไม่มีการใช้ขึ้นคู่ที่ก่อให้เกิดเสียงกระด้าง (Dissonance) จึงทำให้ทำนองเพลงมีความเรียบง่ายอันเป็นลักษณะเด่นของลายแคน(ลายใหญ่) มีการ จบโดยสมบูรณ์ของแต่ละท่อนอย่างชัดเจน มีการถ่ายทอดความรู้สึก เชื่อมั่น ศรัทธา ความ กระฉับกระเฉงอย่างเป็นที่สุด มีการประสานเสียง ไม่มีแบบแผนที่ตายตัวในลายใหญ่ พร้อมทั้งหมอ แคนสามารถดัดแปลงแนวทำนองได้ แต่ทั้งนี้ต้องอยู่ใน โครงสร้างหลักของลายใหญ่เป็นสำคัญ ทั้งนี้เป็น เพราะลักษณะพิเศษที่เป็นเอกลักษณ์ของลายใหญ่ที่หมอแคนหนาย ไวมাত্র ได้เป่าประกอบพิธีกรรม เอาไว้ ในการวิเคราะห์ลายแคน(ลายใหญ่)โดยใช้หลักองค์ประกอบทางดนตรีสากล มีจุดประสงค์เพื่อจะ ทำให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันเท่านั้น

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง พิธีกรรมบวงสรวงผีบรรพบุรุษของหมอลำผีฟ้า บ้านโนนทอง ตำบลหนอง จิก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งการเก็บข้อมูลกระบวนการที่ เกี่ยวเนื่องกัน ผลการวิเคราะห์ตามจุดมุ่งหมายของงานวิจัย ได้ปรากฏชัดเจนแล้วตั้งแต่ในบทที่ 4 ดังนั้น ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะขออภิปรายเพิ่มเติมดังนี้

ชาวหมู่บ้านโนนทอง ตำบลหนองจิก อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดมหาสารคาม ปัจจุบันกระแสวัฒนธรรมของสังคมเมือง กระแสโลกาภิวัตน์ ได้เข้าไปมีอิทธิพลเป็นอย่างมาก ความทันสมัยในด้านการแพทย์ ด้านการคมนาคม การสื่อสารต่างๆ จึงทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนจากวิถีชีวิตดั้งเดิมซึ่งเป็นเรื่องน่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง อาจจะทำให้อนาคตวัฒนธรรมการประกอบพิธีกรรมบวงสรวงผีบรรพบุรุษของหมอลำผีฟ้า อาจจะต้องเปลี่ยนไปจากเดิม ถ้าไม่มีผู้สืบทอดต่อกันจากบรรพบุรุษ จากการศึกษาวิจัย ได้ทำการศึกษาวิจัย พิธีกรรมบวงสรวงผีบรรพบุรุษของหมอลำผีฟ้า บ้านโนนทอง ตำบลหนองจิก อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดมหาสารคาม เพราะมีความตระหนักเป็นอย่างมากในเรื่องความสำคัญถึงคุณค่าทางดนตรีในวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าของชาวอีสาน ดังนั้นจึงเห็นสมควรเป็นอย่างยิ่งที่หน่วยงานของรัฐ และเอกชน ตลอดจนองค์กรต่างๆ จะต้องเข้ามามีบทบาทปลูกจิตสำนึกแก่ชาวบ้าน เพื่อให้คุณค่าทางดนตรีและวัฒนธรรมของตนเอง และช่วยกันส่งเสริมดำรงรักษาไว้ นอกจากนี้ จะต้องให้การสนับสนุนโครงการงานวิจัยทางด้านดนตรีและวัฒนธรรมการประกอบพิธีกรรมหมอลำผีฟ้าของชาวอีสานอย่างจริงจัง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบทำนองลำและการบรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรมหมอลำผีฟ้าในแต่ละท้องถิ่นของชาวอีสาน ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบทำนองลำและการบรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรมหมอลำผีฟ้าของชาวอีสานกับบทเพลงไทยภาคเหนือ ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร
3. ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการประกอบพิธีกรรมหมอลำผีฟ้าในแต่ละท้องถิ่นของชาวอีสาน ว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร
4. ควรมีการศึกษาวิจัยด้านวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับการประกอบพิธีกรรมหมอลำผีฟ้าของชาวอีสาน ว่าชุมชนมีความเชื่อและความสัมพันธ์กับประกอบพิธีกรรมหมอลำผีฟ้าของชาวอีสานอย่างไร
5. ควรมีการศึกษารวบรวมทำนองลำและการบรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรมหมอลำผีฟ้าในแต่ละท้องถิ่นของชาวอีสาน และบันทึกโน้ตไทยหือ โน้ตสากล เพื่อความสะดวกในการศึกษาต่อไป